

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження Папи Ірини Юрїївни «Система уявлень про Росію, Україну та Польщу в данських тревелогах початку XVIII століття» поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – «Історія та археологія»

Запропоноване дисертаційне дослідження Ірини Папи належить до групи вітчизняних досліджень, що вивчають історію західного проєктування східноєвропейських територій, що нині включають території Росії, України та Польщі. Об'єктом уваги дисертантки виступають подорожні записки данського дипломата Юста Юля та текст автобіографії його підлеглого – секретаря Расмуса Еребю. Ці тексти, які були написані на початку вісімнадцятого століття і задокументували різноманітні аспекти їхньої подорожі вищезгаданими територіями, містять цінні свідчення про маршрут подорожі, отриманий досвід та сприйняття людей і земель, якими данці подорожували. Обрана тема є перспективною, адже мета роботи полягає у проведенні комплексного аналізу системи уявлень данців про три символічні простори – «російський», «український», «польський». Авторка цілком слушно наголошує, що для коректної інтерпретації джерел необхідно враховувати історичний контекст, здійснювати пошук інтертекстуальних зв'язків з іншими джерелами та робити критичний аналіз тексту джерела (с. 2).

Відзначимо, що структура роботи вдало вибудована і не викликає заперечень. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, розлогих додатків. Такий розподіл є цілком виправданим з огляду на шість основних дослідницьких завдань, які авторка роботи формулює у Вступі.

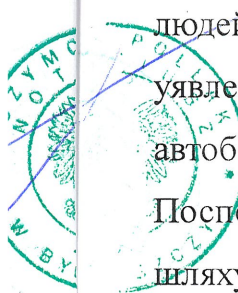
У Вступі (с. 16-20) Ірина Папа доводить актуальність проблеми, визначає об'єкт і предмет, хронологічні і територіальні межі свого дослідження, окреслює мету та дослідницькі завдання роботи, наукову новизну одержаних результатів. Серед завдань, що ставить перед собою авторка роботи, варто відмітити намагання здійснити компаративний аналіз декількох данських тревелогів, що дає можливість виявити інтертекстуальні зв'язки із текстами Юста Юля та Расмуса Еребо. Також у Вступі дисертантка визначає практичну значущість дослідження і підкреслює, що структура викладу матеріалу в основній частині роботи побудована за проблемним принципом (контекст – інтертекст – текст), що є цілком слушно і логічно.

Перший розділ дисертаційного дослідження «Джерела, історіографія та методологія дослідження» (с. 21-75) можна вважати здобутком дисертантки, оскільки він демонструє здатність авторки скрупульозно аналізувати історіографію та джерельні матеріали дисертації. Важливою є детальна характеристика рукописного оригіналу подорожнього щоденника Юста Юля, який зберігається у Національному архіві Данії (Копенгаген) і з яким дисертантка мала можливість безпосередньо ознайомитися (с. 22-24). Авторка роботи добре впоралася з висвітленням стану дослідження обраної теми. Особливу увагу було зосереджено на особливостях трактування щоденника данськими, французькими та російськими істориками та літературознавцями наприкінці XIX– початку XX століть. У підрозділі 1.3 розглядається методологія дослідження тревелогів. Для розкриття потенціалу подорожнього щоденника Юста Юля та автобіографії Расмуса Еребо Ірина Папа обирає міждисциплінарні підходи й моделі, які були запропоновані знаними дослідниками подорожньої літератури Пітером Берком і Антоні Мончаком. Ці підходи авторка доповнює методом якісного і кількісного контент-аналізу, який дає змогу проаналізувати тексти на лінгвістичному

рівні і висвітлити особливості вокабуляру, яким послуговувалися данці. Окремої позитивної оцінки заслуговує відтворення «української частини» подорожі на карті, що дає можливість візуалізувати цей географічний відрізок данської дипломатичної місії.

Підрозділ 2.1(с. 76-105) другого розділу дисертаційного дослідження «Контекст(и)» присвячений аналізу історичного контексту дипломатичної місії та його вплив на тексти Юста Юля і Расмуса Еребо. Авторка детально описує основні віхи місії та висвітлює важливу роль Расмуса Еребо, який не тільки виконував обов'язки секретаря Юста Юля, а й доклався до написання подорожнього щоденника. В підрозділі 2.2 (с. 106-115) авторка дисертації вдається до аналізу мовного інструментарію культурного перекладу подорожніх реалій, який виконує на належному рівні і, таким чином, ще раз доводить, що її дослідження має інтердисциплінарний характер. Вельми цікавим є підрозділ 2.3 (с.116-135), який присвячений пошуку спільного і відмінного в текстах подорожніх записок Юста Юля, Якоба Ульфельдта і Педера фон Гавена. Ірині Папі вдається простежити тяглість і традиції в описі Росії данськими авторами і виявити певні стереотипи в їх уяві. Так, наприклад, аналіз показує, що постать Петра I є зв'язною ланкою між текстами Юля й фон Гавена. У підрозділі 2.3.3 дисертантка висвітлює результати проведеного компаративного аналізу подорожніх записок Юста Юля та автобіографії Расмуса Еребо і доходить до висновку, що для цих двох текстів характерним є взаємодоповнення та взаємозалежність у фактологічному і сенсовому вимірах (с.135), з чим не можна не погодитися.

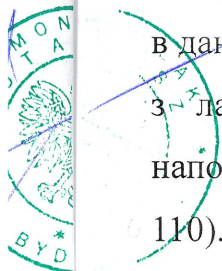
Третій розділ «Текст і уявлення» (с. 136-201) присвячений безпосередньо аналізу змісту подорожнього щоденника Юста Юля та автобіографії Расмуса Еребо, в якому авторка дисертації вдало описує систему просторових, релігійних і соціальних уявлень учасників данської

дипломатичної місії про землі, якими вони подорожували у 1707-1711 рр. і людей, з якими вони спілкувались. На думку дисертантки, просторові уявлення є найбільш чітко вираженими в текстах, оскільки щоденник і автобіографія містять описи населених пунктів царської Росії і Речі Посполитої, а також описи ландшафту тих місцевостей, які лежали на їхньому шляху. Це дає можливість авторці реконструювати маршрут данської місії і візуалізувати ітінерарій у формі карти і таблиць, які подаються в додатках. Дисертантка детально висвітлює подорожні спостереження данців про населення Росії, Козацької України та Речі Посполитої і аналізує емпіричний досвід спілкування данських дипломатів з місцевим населенням. Слід відзначити, що авторка також скрупульозно аналізує релігійно-культурні аспекти подорожі данців і демонструє важливу роль, яку зіграла богословська освіта секретаря Расмуса Еребо в описах богослужінь, церков, літургійних практик, релігійних традицій. Авторка дисертації доходить до висновку, що фах Юста Юля теж мав вплив на зміст подорожніх записок, оскільки вони містять розлогі описи фортифікаційних споруд та інших військових реалій.

Завершують дослідження Висновки(с. 202-211), у яких авторка роботи стисло подає відповідь на поставлені у Вступі завдання. Висновки є самостійними, структурованими і цілком обґрунтованими. До здобутків авторки належать розлогі Додатки, які свідчать про системний і ґрунтовний підхід дисертантки до опрацювання джерельного матеріалу.

Попри цілком позитивне враження від запропонованого дослідження, робота не позбавлена певних недоліків. У роботі зустрічаються друкарські помилки (с. 33, 55, 59, 90, 120), відсутнє посилання на цитати, що наводяться на сторінках 34 і 35. Не можна погодитися з припущенням авторки (с.73), щодо появи данської ідіоми «місто в Росії» (на позначення чогось далекого і незрозумілого) могла мати відношення дипломатична місія Юста Юля, адже

коло ймовірних читачів подорожніх нотаток Юля і автобіографії Еребо, як стверджує Ірина Папа, було занадто вузьким, аби ця ідіома міцно вкоренилася в данській мові. Викликає сумнів доречність припущення авторки, що цитати з латинських текстів, які використовує Еребо, можуть свідчити про наповнення університетської бібліотеки в Копенгагенському університеті (с. 110). Аналіз его-нарративів був би більш комплексним, якщо б дисертантка зробила аналіз емоційного «тла» текстів данських авторів.

В цілому, можна констатувати, що спроба дисертантки відійти від традиційних підходів трактування данського подорожнього его-нарративу (а саме його використання в якості матеріалу для ілюстрації певних сюжетів) і по-новому прочитати це подорожнє джерело є вдалою. Ірина Папа демонструє знання досліджуваної теми, вміння аналізувати і порівнювати різні історичні джерела. Слід зазначити, що інтердисциплінарна робота Ірини Папи написана в руслі Нової історії дипломатії, яка вивчає багатопланове розмаїття ранньомодерної дипломатії, досліджує не тільки дипломатів, а й інших учасників дипломатичних місій та різні дипломатичні практики як соціокультурний простір.

Робота Ірини Юріївни Папи «Система уявлень про Росію, Україну та Польщу в данських тревелогах початку XVIII століття» виконана на високому науковому рівні, є самостійним науковим дослідженням, що відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019 № 759) та «Порядку присудження доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її авторка

Ірина Юріївна Папа заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – Історія та археологія.

Офіційний опонент:

Наталія Волошкова,

кандидат історичних наук,

доцент, ад'юнкт кафедри англomовних

літератур університету Казимира

Великого (Бидгощ, Польща)

Natalia Woloshkova
Гвоєць

RECENZJA

dotycząca rozprawy doktorskiej Iryny Yuriyivny Papy pt. „System wyobrażeń o Rosji, Ukrainie i Polsce w duńskich opisach podróży z początku XVIII wieku”, złożonej w celu uzyskania stopnia naukowego doktora filozofii w zakresie specjalności 032 – „Historia i archeologia”

Proponowane badania doktorskie Iryny Papy należą do grupy krajowych badań dotyczących historii zachodniego projektowania terytoriów Europy Wschodniej, które obecnie obejmują tereny Rosji, Ukrainy i Polski. Obiektem zainteresowania autorki pracy są zapiski podróżnicze duńskiego dyplomaty Justa Yule oraz tekst autobiografii jego podwładnego – sekretarza Rasmusa Erego. Teksty te, napisane na początku XVIII wieku, dokumentują różnorodne aspekty ich podróży po wyżej wymienionych terytoriach i zawierają cenne świadectwa dotyczące trasy podróży, doświadczeń oraz postrzegania ludzi i ziem, przez które podróżowali Duńczycy. Wybór tematu jest obiecujący, ponieważ celem pracy jest przeprowadzenie kompleksowej analizy systemu wyobrażeń Duńczyków na temat trzech symbolicznych przestrzeni – „rosyjskiej”, „ukraińskiej”, „polskiej”. Autorka słusznie podkreśla, że dla poprawnej interpretacji źródeł konieczne jest uwzględnienie kontekstu historycznego, poszukiwanie intertekstualnych powiązań z innymi źródłami oraz przeprowadzenie krytycznej analizy tekstu źródłowego (s. 2).

Zauważymy, że struktura pracy jest dobrze skonstruowana i nie budzi zastrzeżeń. Praca doktorska składa się z wstępu, trzech rozdziałów, wniosków, listy wykorzystanych źródeł i literatury oraz szczegółowych dodatków. Taki podział jest całkowicie uzasadniony z uwagi na sześć głównych zadań badawczych, które autorka formułuje we Wstępie.

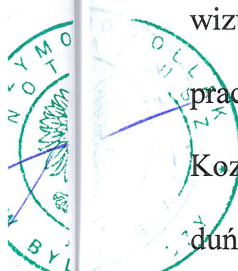
W Wstępie (s. 16-20) Iryna Papa uzasadnia aktualność problemu, określa obiekt i przedmiot badań, granice chronologiczne i terytorialne swojego badania, wyznacza cel oraz zadania badawcze pracy, a także naukową nowość uzyskanych wyników. Wśród zadań, które stawia przed sobą autorka pracy, warto zwrócić uwagę na próbę przeprowadzenia porównawczej analizy kilku duńskich opisów podróży, co pozwala na ujawnienie intertekstualnych powiązań z tekstami Justa Yule i Rasmusa Erego. W Wstępie autorka pracy określa również praktyczne znaczenie badań i podkreśla, że struktura przedstawienia materiału w głównej części pracy opiera się na zasadzie problemowej (kontekst – intertekst – tekst), co jest w pełni uzasadnione i logiczne.

Pierwszy rozdział rozprawy doktorskiej pt. „Źródła, historiografia i metodologia badań” (s. 21-75) można uznać za osiągnięcie autorki, ponieważ wykazuje jej zdolność do skrupulatnej analizy historiografii i materiałów źródłowych pracy. Ważnym elementem jest szczegółowa charakterystyka rękopisowego oryginału dziennika podróży Justa Yule, który przechowywany jest w Archiwum Narodowym Danii (Kopenhaga) i z którym autorka miała możliwość bezpośredniego zapoznania się (s. 22-24). Autorka pracy dobrze poradziła sobie z omówieniem stanu badań nad wybraną tematyką. Szczególną uwagę poświęcono specyfice interpretacji dziennika przez duńskich, francuskich i rosyjskich historyków oraz literaturoznawców pod koniec XIX i na początku XX wieku. W podrozdziale 1.3 omówiona została metodologia badań nad podróżopisarstwem. Dla ukazania potencjału dziennika podróży Justa Yule oraz autobiografii Rasmusa Erego Iryna Papa wybiera interdyscyplinarne podejścia i modele, które zaproponowali znani badacze literatury podróżniczej Peter Burke i Antoni Monchak. Podejścia te autorka uzupełnia metodą jakościowej i ilościowej analizy treści, która umożliwia analizowanie tekstów na poziomie lingwistycznym i ukazanie specyfiki słownictwa, jakiego używali Duńczycy. Oddzielną pozytywną ocenę zasługuje

przedstawienie „ukraińskiej części” podróży na mapie, co pozwala wizualizować ten geograficzny odcinek duńskiej misji dyplomatycznej.

Podrozdział 2.1 (s. 76-105) drugiego rozdziału rozprawy doktorskiej pt. „Konteksty” poświęcony jest analizie historycznego kontekstu misji dyplomatycznej oraz jego wpływowi na teksty Justa Yule i Rasmusa Erego. Autorka szczegółowo opisuje główne etapy misji oraz podkreśla ważną rolę Rasmusa Erego, który nie tylko pełnił funkcję sekretarza Justa Yule, ale również przyczynił się do napisania dziennika podróży. W podrozdziale 2.2 (s. 106-115) autorka rozprawy podejmuje analizę językowych narzędzi kulturowego tłumaczenia realiów podróży, co wykonuje na odpowiednim poziomie, tym samym udowadniając, że jej badania mają charakter interdyscyplinarny. Bardzo interesujący jest podrozdział 2.3 (s. 116-135), który poświęcony jest poszukiwaniu podobieństw i różnic w tekstach podróźnych zapisków Justa Yule, Jakoba Ulfelda i Peder von Hovena. Irynie Papie udaje się prześledzić ciągłość i tradycje w opisie Rosji przez duńskich autorów i ujawnić pewne stereotypy w ich wyobrażeniach. Tak, na przykład, analiza pokazuje, że postać Piotra I jest łącznikiem między tekstami Yule i von Hovena. W podrozdziale 2.3.3 autorka przedstawia wyniki przeprowadzonej analizy porównawczej podróźnych zapisków Justa Yule i autobiografii Rasmusa Erego, dochodząc do wniosku, że te dwa teksty charakteryzują się wzajemnym uzupełnianiem się i współzależnością w wymiarze faktologicznym i semantycznym (s. 135), z czym należy się zgodzić.

Trzeci rozdział „Tekst i wyobrażenia” (s. 136-201) poświęcony jest bezpośredniej analizie treści dziennika podróży Justa Yule i autobiografii Rasmusa Erego, w którym autorka pracy trafnie opisuje system przestrzennych, religijnych i społecznych wyobrażeń uczestników duńskiej misji dyplomatycznej o ziemiach, którymi podróżowali w latach 1707-1711 i o ludziach, z którymi się spotykali. Zgodnie z opinią autorki, wyobrażenia przestrzenne są

najlepiej wyrażone w tekstach, ponieważ dziennik i autobiografia zawierają opisy miejscowości w carskiej Rosji i Rzeczypospolitej, a także opisy krajobrazów terenów, które znajdowały się na ich drodze. Umożliwia to autorce rekonstrukcję trasy duńskiej misji i wizualizację itinerarium w postaci mapy i tabel, które są przedstawione w dodatkach. Autorka pracy szczegółowo przedstawia obserwacje podróżnych Duńczyków na temat ludności Rosji, Kozackiej Ukrainy i Rzeczypospolitej oraz analizuje empiryczne doświadczenia kontaktów duńskich dyplomatów z miejscową ludnością. Należy podkreślić, że autorka również skrupulatnie analizuje religijno-kulturowe aspekty podróży Duńczyków i pokazuje ważną rolę, jaką odegrało teologiczne wykształcenie sekretarza Rasmusa Erego w opisach nabożeństw, kościołów, praktyk liturgicznych oraz tradycji religijnych. Autorka pracy dochodzi do wniosku, że zawód Justa Yule miał również wpływ na treść podróży zapisków, ponieważ zawierają one rozległe opisy umocnień wojskowych i innych wojskowych realiów.

Badanie kończą Wnioski (s. 202-211), w których autorka pracy zwięźle odpowiada na zadania określone we Wstępie. Wnioski są samodzielne, dobrze zorganizowane i w pełni uzasadnione. Do osiągnięć autorki należy szczegółowe opracowanie Dodatków, które świadczą o systematycznym i gruntownym podejściu do opracowania materiału źródłowego.

Pomimo całkowicie pozytywnego wrażenia odnośnie zaprezentowanego badania, praca nie jest pozbawiona pewnych niedociągnięć. W pracy pojawiają się błędy drukarskie (s. 33, 55, 59, 90, 120), brakuje odwołań do cytatów, które znajdują się na stronach 34 i 35. Nie można zgodzić się z przypuszczeniem autorki (s. 73), że pojawienie się duńskiej idiomy „miasto w Rosji” (oznaczającej coś odległego i niezrozumiałego) mogło mieć związek z misją dyplomatyczną Justa Yule, ponieważ krąg potencjalnych odbiorców podróży notatek Yule i autobiografii Erego, jak twierdzi Iryna Papa, był zbyt wąski, by ta idiomatyka mogła trwale

zakorzeń się w duńskim języku. Budzi wątpliwości zasadność przypuszczenia autorki, że cytaty z łacińskich tekstów, które używa Erego, mogą świadczyć o zawartości biblioteki uniwersyteckiej na Uniwersytecie Kopenhaskim (s. 110). Analiza ego-narracji byłaby bardziej kompleksowa, gdyby autorka przeprowadziła analizę emocjonalnego „tła” tekstów duńskich autorów.

Ogólnie rzecz biorąc, można stwierdzić, że próba autorki, by odejść od tradycyjnych metod interpretacji duńskiego ego-narracyjnego materiału podróźniczego (a mianowicie jego wykorzystywania do ilustrowania określonych tematów) i po nowemu przeczytać to źródło podróźnicze, jest udana. Iryna Papa demonstruje znajomość badanej tematyki, umiejętność analizy i porównywania różnych źródeł historycznych. Należy podkreślić, że interdyscyplinarna praca Iryny Papy jest napisana w duchu Nowej historii dyplomacji, która bada wielowarstwową różnorodność wczesnonowożytnej dyplomacji, badając nie tylko dyplomatów, ale także innych uczestników misji dyplomatycznych i różne praktyki dyplomatyczne jako przestrzeń społeczno-kulturową.

Praca Iryny Yuriyivny Papy „System wyobrażeń o Rosji, Ukrainie i Polsce w duńskich opisach podróży z początku XVIII wieku” została wykonana na wysokim poziomie naukowym, jest samodzielnym badaniem naukowym, które spełnia wymagania Rozporządzenia Ministerstwa Edukacji i Nauki Ukrainy z dnia 12.01.2017 r. Nr 40 „W sprawie zatwierdzenia wymagań dotyczących formatu rozprawy doktorskiej” (z późniejszymi zmianami) oraz „Porządku nadawania stopnia doktora filozofii i uchwały specjalistycznej komisji naukowej o nadaniu stopnia doktora filozofii” zatwierdzonego przez Rozporządzenie Rządu Ukrainy z dnia 12.01.2022 r. Nr 44 (z późniejszymi zmianami), a jej autorka, Iryna Yuriyivna Papa, zasługuje na nadanie stopnia doktora filozofii w zakresie specjalności 032 – Historia i archeologia.

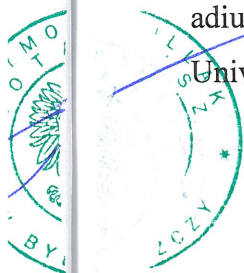
Oficjalny recenzent:

Nataliia Voloshkova,

doktor nauk historycznych,

adiunkt, wykładowca Katedry Literatur Angielskich

Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego (Bydgoszcz, Polska)

Nataliia Voloshkova
Prof

KANCELARIA NOTARIALNA

Szymon Pollak

ul. Chodkiewicza 15/5, 85-065 Bydgoszcz

tel. 532 323 633 · NIP 557-168-60-22

Repertorium A numer 978/2025

Ja, Szymon Pollak notariusz prowadzący Kancelarię Notarialną w Bydgoszczy przy ulicy Chodkiewicza 15/5 poświadczam, że w dniu dzisiejszym, w siedzibie kancelarii, na dołączonym dokumencie – sporządzonej w języku ukraińskim i języku polskim RECENZJI dotyczącej rozprawy doktorskiej Iryny Yuriyivny Papy pt. „System wyobrażeń o Rosji, Ukrainie i Polsce w duńskich opisach podróży z początku XVIII wieku”, podpisy złożyła własnoręcznie w mojej obecności: -----

Nataliia Voloshkova, imiona rodziców wg oświadczenia: Vasili, Raisa, zamieszkała wg oświadczenia w Częstochowie przy ulicy Baczyńskiego pod numerem 5 m. 10, kod: 42-224, legitymująca się paszportem ukraińskim FH 464074 ważnym do dnia 14 sierpnia 2027 roku, obywatelka Ukrainy.-----

Tożsamość Stawającej notariusz ustalił na podstawie okazanego dowodu tożsamości, którego numer wypisał obok nazwiska.-----

Notariusz pouczył Stawającą o treści art. 13 ust. 1 i ust. 2 ogólnego rozporządzenia o ochronie danych osobowych z dnia 27 kwietnia 2016 r. (RODO). -----

Pobrano na podstawie § 13 rozp. Min. Spraw. z dnia 28 czerwca 2004 roku – *W sprawie maksymalnych stawek taksy notarialnej* (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1473) wynagrodzenie w kwocie **40,00 zł** (czterdzieści złotych), pobrano 23% podatku VAT od tego wynagrodzenia na podstawie ustawy – *O podatku od towarów i usług* z dnia 11 marca 2004 roku (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1570 z późn. zm.) w kwocie **9,20 zł** (dziewięć złotych dwadzieścia groszy). -----

Bydgoszcz, dnia 04 marca 2025 roku

Szymon Pollak
notariusz